

# بررسی مقایسه‌ی دیدگاه ملاصدرا و ویلیام کریگ

## دربارهٔ حدوث زمانی عالم

منیره سیدمظهری<sup>(۱)</sup>

علیرضا اسماعیلی<sup>(۲)</sup>

آزاد الهی، از عدم خلق شده و از آن پس، خداوند که قبل از آغاز خلقت در موقعیتی فرازمانی قرار داشت، بدلیل نسبت واقعی خود با حوادث زمانی، در معرض زمان قرار گرفته است. مسئلهٔ اصلی پژوهش حاضر اینست که کارآمدی تقریر ملاصدرا از حدوث زمانی عالم را در مقایسه با تلقی جدید کریگ، نشان دهد. رهیافتهای بدست آمده از مقایسهٔ این دو دیدگاه نشان میدهد که کوشش کریگ برای ارائهٔ این رویکرد جدید، گرچه در جای خود درخور توجه است اما در مقایسه با دیدگاه ملاصدرا نه تنها دارای انسجام لازم نیست بلکه آشکارا با مبنایترین آموزه‌های دینی – از جمله عدم اتصاف ذات خداوند به تغییر، ازلیت خداوند، معیت قیومیهٔ خداوند با مخلوقات و دوام فیض – تعارض دارد.

کلیدواژگان: حدوث زمانی، حرکت جوهری، ازلیت خداوند، دوام فیض، ملاصدرا، کریگ.

### ۱. طرح مسئله

مسئلهٔ حدوث عالم، یکی از مسائلی است که از

### چکیده

یکی از عمیقترین مباحث هستی‌شناسی که از دیرباز معرکهٔ آراء اندیشمندان و فلاسفه بوده، مسئلهٔ حدوث یا قدم عالم است. در سنت اسلامی، ملاصدرا کوشش نموده با طرح نظریهٔ حرکت جوهری، حدوث تجدیدی عالم ماده را بنحوی بتصویر بکشد که ضمن برخورداری از انسجام، با هیچیک از آموزه‌های دینی در تعارض نباشد. بر اساس دیدگاه وی، تجدد عین هستی موجودات است و هر نوشدنی، حدوثی مستقل است که در بستر زمان، بیوقفه در ذات موجودات بوقوع میبیند. سلسلهٔ حوادث بدلیل عدم انقطاع فیض، به نقطهٔ معینی نمیرسد؛ بدین ترتیب، همهٔ اجزاء عالم، حادث زمانیند. در نتیجه عالم که بعنوان یک کل اعتباری، وجودی جداگانه از حوادث ندارد نیز حادث زمانی خواهد بود. ویلیام کریگ، متفکر دیندار مسیحی، در فضای فکری معاصر غرب، نیز برهان کیهانشناختی کلامی خود را بر مبنای رویکرد جدیدی از حدوث زمانی عالم ارائه کرده است. او معتقد است عالم با همهٔ اجزایش، از جمله زمان، در لحظه‌ی خاص، با ارادهٔ

\* تاریخ دریافت: ۹۸/۸/۱۹ تاریخ تأیید: ۹۸/۱۱/۲۹ نوع مقاله: پژوهشی  
این مقاله برگرفته از رسالهٔ دکتری است.

(۱). دانشیار گروه فلسفه اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، کرج، ایران (نویسنده مسئول)؛ msayyidmazhari@yahoo.com  
(۲). دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، کرج، ایران؛ alireza.bastam@gmail.com